

Lördag 15 november 2025 kl. 18.00

Musik av Gunnar de Frumerie

PROGRAM

Gunnar de Frumerie (1908–1987)

- **Chaconne för piano opus 8** (1968) (5 min)
- **Violinsonat nr 2 opus 30** (1943-44) (25 min)
 - Allegro amabile / Andante espressivo / Scherzo: molto allegro misterioso / Allegretto grazioso
- **Ur Aftonland II, III, och IV, opus 58 och 60** (1954–64) (12 min)
 - Morgonen
 - Från mitt väsens yta
 - Det kanske var en dag som alla andra
 - Den döde
 - Gissa din gåta, lillebror
- **Ur Hjärtats sånger opus 27** (1942) (8 min)
 - När du sluter dina ögon
 - Det blir vackert där du går
 - Saliga väntan
 - Som en våg

PAUS

- **Ur Aftonland IV** (2 min)
 - Nu är det sommarmorgon
- **Opus 24 nr 2** (1941) (3 min)
 - Det kom ett brev

KVAH-Kammarmusikens vänner i Allhelgonakyrkan i Stockholm

<https://kammarmusikens-vanner.se/> Mejl: info@kammarmusikens-vanner.se

- **Ur Zigenarsånger opus 1** (1927) (12 min)
(Svensk text G de Frumerie)
 - O, du stolta Rimaflod
 - Gissa när min älskling
 - Gode Gud, du vet nog
 - Brunögd yngling
 - Trenne röda rosor
 - Tänker någon gång

- **Pianokvartett nr 1 opus 23** (1941) (27 min)
 - Allegro con fuoco – Piu mosso / Andante tranquillo con variazioni / Intermezzo: Allegro misterioso / Allegro con brio

ARTISTER

Anne Sofie von Otter, mezzosopran

Jakob Högström, baryton

Tobias Ringborg, violin

Vicki Powell, altfiol

Filip Lundberg, cello

Mats Widlund och Bengt Forsberg, piano.

Med stöd av Gunnar och Judith de Frumeries stipendiefond.

Programtext: Lars Erik Andrenius

När han var i högform kunde han underhålla sina kolleger och elever på Musikhögskolan så att det hördes lång väg. Hans charmfulla naivitet och drastiska kommentarer var väl kända och uppskattade. Det hände också att han som åhörare på en konsert kunde fälla passande och roliga kommentarer som fick publiken att skratta. Ja, Gunnar de Frumerie var ofta i centrum.

Han var också ett nav i sällskapslivet. Att få tillhöra de Frumeries och hustrun Judiths stora vänkrets ansågs vara ett stort privilegium. Ett umgänge med oförglömliga middagar, där musiken ofta stod i centrum och där man delade minnen om alla berömda tonsättare och musiker man hade träffat under åren.

Musik hade en stor plats redan i de Frumeries barndom och lille Gunnar marinerades tidigt i musik. Hans mor Ebba Maria Helleday var pianist och hade tagit lektioner för Hilda Thegerström, som själv hade haft Franz Liszt som lärare. Redan som liten fick Gunnar pianoundervisning av sin mor, som också hjälpte den begåvade femåriga pojken att skriva ner

sina första små pianostycken utifrån improvisationer, redan innan han kunde läsa och skriva.

Fadern Gustaf de Frumerie var arkitekt men också skicklig pianist och sekreterare i Mazerska kvartettsällskapet. Det spelades ofta och gärna i hemmet, amatörer och professionella musiker var ofta på besök. Så småningom deltog också Gunnar och hans syskon i musicerandet och spelade också mycket tillsammans när de blev äldre.

När Gunnar de Frumerie var 12 år fick han spela upp för Lennart Lundberg på Kungl. Musikkonservatoriet i Stockholm, en känd lärare och pianopedagog, med ett stort antal framgångsrika elever. Med sig hade de Frumerie ett stycke som verkligen var något att bita i: Johann Sebastian Bachs Fantasi och fuga i g-moll, i en bearbetning av Franz Liszt. Uppspelet måste ha imponerat på Lundberg, för han var "vänlig nog att ta hand om" pojken. Dessutom fick han lektioner i harmonilära av musikern, tonsättaren och pedagogen Ernst Henrik Ellberg.

1923 kom Gunnar de Frumerie in på **Kungl. Musikkonservatoriet i Stockholm**, en ganska konservativ miljö. Särskilt Ellberg tyckte att de Frumerie var alldeles för modern, så de Frumerie gick bakom ryggen på Ellberg och tog ett par lektioner för den betydligt mer frisinnade Hilding Rosenberg, för att få lite fler utblickar.

Senromantiken var på tillbakagång, många nya strömningar fanns på kontinenten och konkurrerade med varandra. En del hittade också till Sveriges konsertscener. Jämte de intensiva studierna lyssnade de Frumerie på så mycket musik det bara gick och sög åt sig av allt som spelades, gammalt som nytt. Särskilt två konserter satte djupa spår: Stravinskij's "Petrusjka" och Honeggers suggestiva "Kung David", 1927. De bägge verken revolutionerade Gunnar de Frumeries musiksyn och fick stor betydelse för den fortsatta utvecklingen.

Den 19-årige Gunnar de Frumerie ville vid sidan av sitt febrila arbete i piano, kontrapunkt och komposition också pröva sina egna vingar utan att visa upp resultatet för någon lärare. Johannes Brahms musik var en stor förebild i hemmet och hans stycken spelades mycket av hans mor. Så när de Frumerie hittade Brahms "Zigeunerlieder" blev han helt uppslukad och ville själv använda samma text. Hans egna sånger blev mycket dramatiska, med passion, lidelse och stora språng. "Acht Zigeunerlieder" opus 1 komponerades sommaren 1927 och framfördes första gången 1932. Det var sånger som tonsättaren var stolt över och återkom till, också i mogen ålder.

Också barndomens barockmusik och bachstudier hade satt sina djupa spår och det var som klassicist han deltog i en kompositionstävling som Hirschs pianomagasin hade utlyst 1928. Han ansträngde sig att skriva i olika stilar och på olika sorters papper, skickade sedan in tre verk samtidigt i tre separata kuvert: "Variationer och fuga", "Ballad" och "Fantasi för piano". Och vann alla tre priserna!

Efter att Gunnar de Frumerie hade slutfört sina akademiska studier i Stockholm, fick han 1929 tre stipendier för piano och komposition, varav ett Jenny Lind-stipendium. **Han gjorde sig redo för att åka till Wien.**

Där fanns den gamle men fortfarande mycket vitale pianovirtuosen Emil von Sauer, som hade varit elev till Nikolaj Rubinstein och framför allt Franz Liszt. En framstående pianist, berömd för sin virtuositet och eleganta stil och för sitt arbete med att redigera Johannes Brahms samtliga pianoverk. Att Sauer var en stor Brahms-specialist och känd pianopedagog vid

Wiens musikkonservatorium sedan 1915 hade säkert modern reda på – så Sauer var ett självklart mål för resan. Under studierna fick de Frumerie uppgiften att fördjupa sig i Brahms B-dur-konsert. Den hade han aldrig spelat, men det vågade han inte säga. Han lärde sig konserten på tre dagar – utantill!

Lika viktiga var kompositionsstudierna. Gunnar de Frumerie hade fått plats hos Schönberg-eleven Erwin Stein, som skrev 'Nya formella principer', en artikel där reglerna för den första formen av tolvtonstekniken beskrevs. de Frumerie kände sig främmande och bortkommen i denna moderna skola, men tog vara på tiden och skrev den första pianokonserten opus 3 på sin kammare.

Även om de Frumerie trivdes i Wien, så upplevde han staden som alltför traditionell; Han ville inte bara leva i det förgångna, utan längtade efter ett friare, rikare och mer mångsidigt musikliv. Det fann han varken i Wiens traditioner – eller, i hans tycke, det extremt moderna. Så efter bara ett halvår beslöt han sig för att åka till Paris. Där hägrade nya impulser i ett pulserande musikliv. Och där bodde också Stravinskij och Honegger.

Men Paris blev en svår omställning för de Frumerie, för den franska pianoskolan var väsensskild från det han hade fått lära sig i Wien. Tiden hos Alfred Cortot blev ändå givande, både tekniskt och konstnärligt. Hos Cortot gick han igenom en stor del av pianolitteraturen, medan assistenten Jeanne Blancard traggade den franska skolans tekniska del, med dess pärlande fingerspel och naturliga grace. Den nya luftiga tekniken var perfekt att använda på nyare franska verk.

I komposition läste de Frumerie för den exilryske pedagogen Leonid Sabanejev, som också var en ultraromantisk tonsättare i den sene Skrjabins efterföljd. Han fick många elever, också svenskar som Gösta Nystroem och Dag Wirén. För Sabanejev orkestrerade de Frumerie sin påbörjade första pianokonsert komponerad i Wien. Den uruppfördes på Lorensbergsteatern i Göteborg i februari 1932 med honom själv som solist.

I Paris tog de Frumerie också intryck av nyklassicismen i sin pianosvit opus 5a, som han under Sabanejevs uppsikt orkestrerade för liten orkester. Den vann glädjande nog pris i svenska Radiotjänsts kompositionstävling under sitt nya namn "Suite i gammal stil" 1930 och sändes i radio under våren 1931.

Det glada och intensiva 20-talet gick mot sitt slut. 1931 slog depressionen till med full kraft i Paris och klimatet för kulturlivet i staden började förändras. **Gunnar de Frumerie avslutade sina studier 1932 och flyttade tillbaka till Stockholm.** Väl hemma i Sverige, sammanfattade han de nyvunna lärdomarna i en piano- och kompositionsafton den 24 oktober 1933 i nya musikföreningen Fylkingen. Med i programmet fanns en *Chaconne för piano op 8* från mars 1932, skriven på tåget "efter en god lunch" med Lars-Erik Larsson. Den uruppfördes av Judith Malmqvist, som långt senare kom att bli hans fru. Chaconnen omarbetades 1971 och 1975.

Under 1930-talet fortsatte Gunnar de Frumerie att verka som pianist och kompositör. Snart mildrade han sin strikta neobarock och nyklassicism för en mer blandad stil, med romantiken i botten, spetsad med milda moderna franska färger. **Stilen mognade i operan "Singoalla",** en stor satsning som tog det mesta av tiden från 1937 och framåt. Premiären 1940 blev stor framgång för tonsättaren. Den är en av de få svenska operor som Kungliga Operan har tagit upp igen i en nyuppsättning (1988–89).

Också i det mindre formatet märktes ett romantiskt drag, särskilt i de Frumeries romanser. **Av alla hans kompositioner så är det just sångerna** som har blivit mest omtalade, tolkade och omvittnat älskade, både av artister och publik. Många av dem är tonsättningar av Pär Lagerkvists dikter.

de Frumerie försökte alltid fånga en grundstämning när han tonsatte Lagerkvist. Rytmen fann han i författarens egen recitation från radion. "När Pär Lagerkvist läser sina dikter har han samma tonfall som jag i mina sånger", sa de Frumerie. De båda kom att bli nära vänner och de Frumeries tonsättningar av Lagerkvists dikter blev omfattande. "Det är vackrast när det skymmer" var den första, komponerad redan 1936. Flera sångcykler följde, bl a "Hjärtats sånger", 1942 och "Aftonland", under 1950- och 60-talen.

"Gunnar hade en sådan känsla för ordet", berättar pianisten Irene Mannheimer, nära vän och kollega på Kungl. Musikhögskolan (och fram till sin död 2023 medlem i KVAH). "Musiken kompletterar texterna på ett genialt sätt. Där finns en finstämdhet, känslstyrka och energi i frodig harmonik. En outtömlig källa av skönhet och finess. Vilka pianostämmor! Dem kan en pianist ta fram och spela bara för att njuta".

Vid sidan av sångerna komponerade de Frumerie **flera kammarverk under krigsåren**. "Här blåser friska vindar, här är dräktig jord och stigande sav, ungdomlig kraft och segraranda", skrev Moses Pergament när den första pianokvartetten op 23 i sin första version uruppfördes i Konserthusets lilla sal den 6:e maj 1942, i Fylkingens regi. Den spelades till och med i Londons Wigmore Hall året därpå trots krigets avspärningar. Första satsen låg färdig i Bohuslän 1941 och hela kvartetten var klar under julen samma år.

Överhuvudtaget hade Gunnar de Frumerie många uppdrag som pianosolist under kriget, både i andras och egna kompositioner. Av de egna verken från den här tiden finns också en andra *violinsonat op 30* från 1943–44. Vid uruppförandet den 26 mars 1945 i Stockholms konserthus var kompositören given vid pianot, medan Sven Karpe var violinist.

De länge så självklara konsertframträdandena tyngde nu alltmer. **En tilltagande rampfeber** gjorde att de Frumerie allt oftare undvek pianistens roll till förmån för pedagogens. Med ett lättare hjärta fick han tjänst som pianolärare vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm 1945 och professorstitel där 1962.

Som lärare gjorde Gunnar de Frumeries ett stort intryck när han undervisade. Han var noga med både frasering, klang och andning, och kunde visa det musikaliska flödet med liknelser och sitt kroppsspråk. Vissa toner skulle vara starka i ett ackord, allt annat svagt. Ett forte ska vara stort, menade han.

de Frumerie spelade ofta själv under lektionerna. Hans spel var makalöst, visade stor skicklighet, inlevelse och känsla, med en vibrerande intensitet och ömsinhet. Han kunde fylla rummet med en överdådig och flödande rik klang, som fick hans elever att baxna. En orkestral klang, utan att vara hård. Och när han på lektionerna spelade igenom sina egna nykomponerade verk kunde han bli eld och lågor. De som var med glömmer det aldrig.

I offentligheten återkom de Frumerie sporadiskt som solist, framför allt i egna verk, som dubbelkonserten för två pianon och orkester, uruppförd tillsammans med hustrun Judith som den andra solisten. Hans inspelningar av egna verk fram till 1960-talet finns utgivna på tre cd-skivor av Caprice, vittnande om hans många framträdanden i svensk radio.

Jämte arbetet som lärare, ägnade han de sista decennierna åt komposition, och där ingick också en omfattande revision och nya versioner av tidigare verk.

Sammanlagt komponerade han omkring 140 verk, där pianot ofta hade en framträdande roll.

Lars Erik Andrenius